

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

واکاوی جاهلیّت از منظر نهج البلاغه

دکتر محمد مهدی (بهرز) یدالله پور
استادیار دانشگاه علوم پزشکی بابل

نسیبه یدالله پور

فهرست مطالب

۷	پیش درآمد
۹	گفتار اول: مفهوم شناسی
۱۱	درآمد
۱۲	۱-۲. معنای لغوی و اصطلاحی علم
۱۳	۲-۲. معنای لغوی و اصطلاحی عقل
۱۹	۳-۲. معنای لغوی و اصطلاحی جهل
۲۳	۴-۲. مروری بر مفهوم جاهلیت در قرآن
۳۴	نتیجه
۳۵	گفتار دوم: ویژگی‌های جامعه جاهلی
۳۹	فصل اول: دین و احکام عبادی
۴۰	۱-۱. بت پرستی
۴۸	۲-۱. معاد
۵۰	۳-۱. نماز
۵۱	۴-۱. حج
۵۳	فصل دوم: اوضاع اجتماعی، سیاسی و اخلاقی جامعه جاهلی
۵۳	۱-۲. نظام قبیله‌ای
۵۶	۲-۲. تکبر، تعصب، تفاخر
۶۶	۳-۲. جنگ و خونریزی
۷۲	۴-۲. اضطراب و ناامنی

۷۵	۵-۲. خواری و ذلت
۹۲	۶-۲. فقر و فساد
۹۸	۷-۲. بهداشت و درمان
۱۰۱	۸-۲. خرافات
۱۱۰	خوارج (علل پیدایش، عقاید و ویژگی‌های آنان)؛ مصداق جاهلان
۱۱۶	نتیجه
۱۱۷	گفتار سوم: راه‌های برون‌رفت از جاهلیت
۱۲۱	فصل اول: مبارزه با جاهلیت در بُعد نظری
۱۲۲	۱-۱. تصحیح شناخت و ارتقاء سطح دانش مردم
۱۵۲	فصل دوم: جهل‌زدایی در بُعد عملی
۱۵۲	۱-۲. بُعد فردی
۱۵۶	۲-۲. بُعد اجتماعی
۱۷۷	نتیجه
۱۷۹	فهرست منابع
۱۹۱	فهرست اعلام

پیش‌درآمد

هر چند به نظر می‌رسد واژه جاهلیت، در ادبیات دینی ما وصف دوران ویژه‌ای از تاریخ شبه جزیره عربستان است ولی با دقت در شاخصه‌های قرآن و روایات می‌توان حدس زد که این ویژگی‌ها، مختص سرزمین عربستان و دوران خاص آن زمان نیست. از همین رو کتاب حاضر بر آن است تا به پرسش‌های متعدد این گستره اشاره کند. پرسش‌هایی همچون:

۱. مفهوم جاهلیت چیست؟ و در ادبیات دینی، اصطلاح جاهلیت، برای چه نوع فرهنگی و برای کدام جامعه و با کدام ویژگی به کار رفته است؟
 ۲. مؤلفه‌های جاهلیت از نگاه امام امیرالمؤمنین علی(ع)، کدامند؟
 ۳. از منظر نهج‌البلاغه راهکارهای برون‌رفت از فرهنگ جاهلی کدام است؟
- امیرالمؤمنین علی(ع) که سخنش همچون سخن رسول خدا(ص) حجت است، و بیان و تبیین ایشان از آیات قرآنی، همچون بیان و تفسیر رسول خدا(ص) به حساب می‌آید، با تکیه برآموزه‌های وحیانی قرآن، در گفتار و رفتار خویش ضمن بیان ویژگی‌های جاهلیت، راه‌های برون‌رفت از فرهنگ جاهلیت در نهج‌البلاغه را نشان داده است. از آنجا که نهج‌البلاغه دایرة‌المعارفی از اندیشه‌های تابناک آن حضرت، به‌عنوان منبع اصلی اثر پیش‌رو انتخاب شد. تلاش این نوشتار برآن است تا با جستاری در آن بتوان شاخصه‌ها و مؤلفه‌های جامعه جاهلی را شناسایی و راه‌های برون‌رفت از آن را به دست آورد. هر چند دیگران در این زمینه، گام‌هایی برداشته‌اند که در جای خود شایسته

تقدیر است، اما در این اثر با نگاهی متفاوت به جاهلیت از منظر امیرالمؤمنین(ع) نگریسته شده است. نگارندگان بر آن بوده اند تا نشان دهند راه کارهای امیرالمؤمنین(ع) کاملاً کاربردی است و جامعه جاهلی کنونی هیچ راهی به جز کاربست راه کارهای ایشان، پیش رو ندارد.

نوشتار حاضر در سه بخش ارائه شده است. در بخش اول به تعریف مفاهیم بنیادین و اصطلاحاتی همچون عقل، جهل، علم، از منظر لغوی و نیز اصطلاحی مورد توجه قرار گرفته است. در بخش دوم، مؤلفه های جامعه جاهلی، در دو فصل ارائه شده که در فصل اول، دین و احکام عبادی و در فصل دوم احکام سیاسی، اجتماعی، حقوقی و احوال شخصی در جاهلیت بررسی شده است. در بخش سوم، راه های برون رفت از جاهلیت از نگاه حضرت علی(ع) ژرف کاوی شده، به طوری که در فصل اول این بخش، تصحیح شناخت و ارتقا سطح دانش مردم مورد بحث واقع و در فصل دوم راه کارهای عملی حضرت علی(ع) در دو قسمت فردی و اجتماعی، معرفی شده است. در بُعد فردی به واکاوی عملکرد حضرت(ع) در زندگی شخصی، و در بُعد اجتماعی اصلاحات فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی حضرت(ع)، در زدودن آلودگی های جهالت پرداخته شده است. امید که نوشتار حاضر گامی هر چند کوتاه در معرفی مفاهیم بلند کتاب بی نظیر نهج البلاغه برداشته باشد. سخن آخر سپاس از همه بزرگوارانی است که این اثر و نگارندگان آن، از الطاف آنان برخوردار شدند و راه سخت نوشتار و پژوهش را هموار کردند که از خدای سبحان برای همه آن عزیزان عزت و توفیق بندگی بیش از پیش خواستاریم.

ومن...التوفیق و علیه التکلان

دکتر محمدهادی (بهروز) یدالله پور

نسبیه یدالله پور

شهریور ماه ۱۳۹۲